

ATATÜRK VE TÜRK TARİHİ

Sevcihan ÖZER*

Atatürk'ün hayatını tetkik ettiğimizde, O' nun, Türk milletini hemen hemen bütün yönleriyle çok iyi tanıdığını görürüz. Şöyle ki; Askeri mesleği icabı, rütbelere göre, savaş meydanlarında vatanını ve milletini çeşitli yönleriyle yakından tanımıştır. Bunun yanısıra, küçük yaştan beri devamlı tarihi eserler okuması, onun Türk tarihi hakkında geniş bilgi edinmesine yardımcı olmuş, Türk milletini tanıdıkça, onun ne büyük hasletlere sahip yüce bir millet olduğunu anlamaya başlamıştır. Türk milletine karşı duyduğu engin sevgi ve güvendir ki, kötü şartlara rağmen, O'nu Türk milletinin istiklali için mücadele bayrağını açmağa sevk etmiştir. O' na göre, Türkler gibi büyük ve asil bir millet " esir yaşamaktansa mahvolsun daha iyi " idi. Türk milletini çok seven ve onun hiçbir hakkının elinden alınmasına tahhammül edemeyen büyük Atatürk, milletinin önüne düşerek selamete çıkmasını sağlamıştır.

Çok okuyan ve iyi bir tarih bilgisine sahip olan Atatürk, o devir Batı dünyasının Türkler hakkında beslediği haksız fikirleri bilen bir insandı. Zengin bir kültüre ve büyük bir medeniyete sahip olmadığını iddia ettikleri Türklerin, asırlarca Avrupa' nın yarısına hükmettiklerini bir türlü affedememiş olan Hıristiyan Batı dünyasının, Türkleri yalnız Avrupa' dan değil, Anadolu' dan da atmak istediklerine şahit olan Atatürk, bu hücumu durdurabilmişti. Atatürk, Milli Mücadelenin ilk yıllarından itibaren, bu gibi haksız tutumlara karşı çıkmış ve Türk tarihinin büyük medeniyet ve zengin kültürle bezenmiş olduğunu ve bunun da zamanı geldiğinde ortaya konacağını söylemiştir. Nihayet, büyük zafer kazanıldıktan, Türk devletinin yeniden kurulması ve Anadolu' nun ebediyen Türk vatanı olarak ka-

* Fatih Üniversitesi, Tarih Bölümü

lacağı bütün dünyaya gösterildikten sonra Atatürk, ortaya koyduğu ilkeler ve yaptığı inkılaplarla, bir taraftan Türk milletinin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasını, eski Türk kültür ve medeniyetinin bütün ihtişamıyla meydana çıkarılması hususunda gerekli çalışmaların yapılmasını emretmiştir.

Atatürk' ün, Türk tarihinin kısa zamanda araştırılması için verdiği direktiflerin şu iki gayeye yönelik olduğunu görmekteyiz:

a) Türk tarihi başlangıçtan itibaren iyi şekilde araştırılacak ve Türklerin kültür ve medeniyet dünyasına katkıları, yetiştirdiği büyük şahsiyetlerin insanlığa hizmetleri ortaya konacaktır. Böylece, dünya Türklerin nasıl şerefli bir geçmişe ve zengin bir kültüre sahip olduğunu öğrenecek ve yeni yetişen Türk çocukları da atalarının şanlı tarihinden haberdar olacak, onlarla övüneceklerdi. Bu, aynı zamanda, Türk milletinin milli birliğini ve heyecanını kuvvetlendirecek, Milli Mücadele yıllarında olduğu gibi, Türkler için, güçlükleri yenmede ve muasır medeniyet seviyesine ulaşmada büyük bir destek olacaktır.

b) Atatürk' ün gösterdiği ikinci hedef ise Batılıların bize vatan olarak çok gördükleri Anadolu' nun, eski tarihinin araştırılması idi. Atatürk düşünmüştür ki, belki Türkler, 1071 Malazgirt zaferinden önce de Anadolu' ya gelmiş olabilirler. Şayet, tarihin ilk çağlarında, Asya' dan gelerek Anadolu' ya medeniyetler kurmuş kavimler arasında Türklerin de bulunduğu tespit edilirse, Batılı bir kısım çevrenin, "Türkler Anadolu'ya sonradan gelen bir millettir, geldikleri yere dönmelidirler" iddiasını çürütmek mümkün olacaktır.

Peki bu nasıl gerçekleşmiştir? Atatürk'ün bu hususun gerçekleşmesi için daha İstiklâl Harbi yıllarında başlattığı çalışmalarını Cumhuriyetin ilânından sonra hızlandırdığını görürüz. O, bunu iki safhada geliştirmeye çalışmıştır. Bunlardan birincisi maarif, ikincisi ise Türk Ocakları idi. 1 Mart 1922'de, yani İstiklâl Harbi'nin hâlâ devam ettiği günlerde, TBMM'nin I. Dönem 3. Toplantı yılımı açarken yaptığı konuşmada Türk

Millî Eğitimi'nin ilk hedefinin okuma-yazma ile birlikte fertlere vatanını, milletini, dinini, örf ve adetlerini, tarihini öğretmek olduğunu söylemiş ve ikinci hedefinde "yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine ve millî geleneklerine düşman olan unsurları öğretmek olduğunu ifade etmiştir. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, İstanbul, 1945, F, a. 224) Atatürk 27 Ekim 1922'de öğretmenlere ve öğretim üyelerine verdiği direktifte ise şunları söylüyordu: "Milletimizin siyasî, ictimai hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde yegâne rehberimiz ilim ve fen olacaktır... Milletimizi yetiştirmek için asıl olan mekteplerimizin ve darülfünunlarımızın aynı ilim ve fen yolunu takip edeceğiz." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, s. 42-45)

Atatürk, Türk tarihini sevmekle kalmamış, bu hususta çalışanlara da yakın alâkasını esirgememiştir. Nitekim Büyük Önder, Fuat Köprülü'nün 1923 yılında yayınladığı Türkiye Tarihi'ni okuduktan sonra müellifine şu mektubu göndermiştir:

"Darülfünun 'Türk Edebiyatı Tarihi' Müderrisi Köprülüzâde Mehmet Fuat Beyefendiye,

Türkiye Tarihi'nizin, gönderilen, birinci kitabını büyük zevk ve istifade ile okudum. Eser kıymetlidir, mühimdir. Bunu vücuda getirmek için sarf ettiğiniz ve edeceğiniz mesaiyi takdir ederim. İhtisasınızın tecelli edecek eserleri millete, cumhuriyete ifa olunabilecek hizmetlerin en kıymetli mertebesinde bulunacaktır.

İlim feyzine teşne olanlarla beraber mütakip kitaplarımızın intişarına intizar ederim efendim.

Türkiye Reiscumhuru

Gazi Mustafa Kemâl"

Millî heyecanın ancak millî tarih şuuru ve millî kültür ile kuvvetlenip devam edeceğine inanan Atatürk, millî tarih araştırmalarına büyük ehemmiyet vermiştir. Zira O, millî tarihi yabancıların gözleriyle görmenin, daha doğrusu, onların gösterdikleri şekilde anlamının bir millet için ne büyük bir gaflet olduğunu çok iyi bilen bir insandı. İktisadî ve siyasî istiklâle kavuşturduğu milletini manevi istiklâle kavuşturmak için bu memlekette tarih araştırmalarının gelişmesine büyük önem veriyordu.

Türk Milleti'nin kaderinin Batı medeniyetinin beşiği olan Avrupa ile sıkı sıkıya bağlı olduğunu gören Atatürk, Batı medeniyeti dünyasına girmeden evvel Türk Milleti'nin millî kültürüne mutlaka sahip çıkarak kuvvetlendirmesi zaruretine inanıyordu. Şayet, Batı medeniyeti ile beraber, bu medeniyeti meydana getiren milletlerin kültürleri de Türkiye'ye girer ve Türk kültürünü nüfuzu altına alırsa, o zaman bin bir fedakârlıklarla kazanılan siyasî istiklâlin bir işe yaramayacağını, zira kültürlerini kaybeden milletlerin er veya geç siyasî istiklâllerini de kaybedeceklerini gayet iyi biliyordu. Bunun, yeni nesillere verilecek tahsil ve terbiyenin şöyle olmasını istiyordu:

"Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarih-i tedenniyatında en mühim bir âmil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir millî terbiye programından bahsederken eski devrin hurafatından ve evsaf-ı fitriyetimizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilecek bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i millîye ve tarihimizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü dehayı millîmizin inkişaf-ı tâmmı ancak böyle bir kültürle temin olunabilir. Kültür zeminle mütenasiptir. O zemin, milletin seviyesidir." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, 16-17).

Atatürk'ün 1929'da yaptığı şu konuşma ile Türk Milleti'nin ne olduğunu ve tarihinin nasıl bir seyir takip ettiğini belirten değişik ifadesine şahit oluyoruz:

"Türk Milleti'nin her kişisi, bir takım farklarla ve fakat umumi surette birbirine benzer. Bazı yapılaş farklarını ise tabii bulmak lazımdır. Çünkü... başka başka iklimlerin tesiri altında başka başka cinsten yerlilerce binlerce sene yaşamış, kaynaşmış bu kadar eski ve bu kadar büyük bir insan cemiyetinin bugünkü çocuklarının tamamı tamamına birbirine benzemeleri mümkün müdür? Her zaman her yerde küçük bir aile çocuklarının bile tamamen birbirine benzemeleri vaki değildir. Türk kavmini yalnız bir noktada, iklimi dar bir muntıkada belirmiş zannetmek doğru değildir..." (Atatürkçülük, s. 7-8).

Atatürk, Türkler'in ana yurdu hakkında ise şunları söyler:

"Türk Milleti Asya'nın garbında ve Avrupa'nın şarkında olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış, büyük bir yurttan yaşar. Onun adına 'Türkeli' derler. Türk yurdu daha çok büyüktür. Yakın ve uzak zamanlar düşünülürse Türk'e yurtluk etmemiş bir kıta yoktur. Bütün dünyada, Asya, Avrupa ve Afrika Türk atalarına yurt olmuştur. Bu hakikatler eski ve hususiyle yeni tarih vesikalarıyla malumdur. Fakat bugünkü Türk Milleti, varlığı için bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü Türk, derin ve şanlı geçmişin, büyük kudretli atalarının mukaddes miraslarını bu yurttan da muhafaza edebileceğinden, o mirasları, şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla zenginleştireceğinden emindir..." (Atatürk, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1980, s. 537-538).

Nihayet, Türk tarihini araştırma faaliyetleri için arzu ettiği zamanın geldiğini ve zeminin oluştuğunu düşünen Atatürk, harekete geçmiş ve 23 Nisan 1930'da toplanan Türk Ocakları VI. Kurultayı'nda gereken adımı atmıştır. Verdiği direktif ile Kurultay delegeleri, Türk Ocakları Kanunu'na "Türk Tarih ve Medeniyetini ilmi bir surette tetkik ve tetebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir "Türk Tarih Heyeti" teşkil eder" mad-

desini eklemişlerdir. (A. Afet İnan Kemal Atatürk'ü Anarken Atatürk'ten Hatıralar 2 Ankara, 1955, s. 81)

Atatürk, Türk Tarihi Heyeti'nin azalarından Afet Hanım ile Mehmet Tevfik, Hasan Cemil, Sadri Maksudi, Şemseddin, Vâsıf ve Yusuf Ziya beylere direktif vererek "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı bir eser telif ve tercüme yoluyla kısa zamanda ortaya koymalarını istemiştir. Sıkı bir çalışmadan sonra heyet mensupları, altı yüz sahife tutan bir eseri ortaya koymuşlar ve bu eser devlet matbaasında bastırılmıştır. Kitabın kapağına adı ve müellifleri yazıldıktan sonra küçük harflerle şu ilave yapılmıştır: "Türk Tarihi Heyeti'nin başka azâlarının ve mevzu ile alâkâlı zatların mütalâ ve tenkit nazırlarına arz olunmak üzere yalnız yüz nüsha basılmıştır." (Türk Tarihinin Ana Hatları, İstanbul 1930)

Türk tarihinin öğretilmesi ve araştırılması hakkında edindiği bu tecrübelerden sonra Atatürk, "Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti"ni 15 Nisan 1931'de müstakil ilmi bir müessese olarak kuruluşunu ilân etmiştir. Bir müddet sonra "Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti", Türk Tarihi Kurumu, Türk Ocakları'nın yerini de Halkevleri almıştır. (A. Afet İnan, "Türk Tarih Kurumunun Kuruluşuna Dair", Belleten, c. XI, sayı: 42 (1947), s. 179).

Bu değişikliğin hemen arkasından Atatürk, Türk Tarih Cemiyeti etrafında toplanan tarihçilerimizden şu hususların ilmi usullerle ortaya çıkarılmasını istemiştir:

"Türkler bir aşiret olarak Anadolu'da imparatorluk kuramaz. Bunun başka türlü bir izahı olmak lazımdır. Tarih ilmi bunu meydana çıkarmalıdır... Acaba, Akdeniz'in kaybolmuş ve yaşamış olan eski medeniyeti ile bunu meydana çıkarmalıdır. Dünyanın muhtelif yerlerinde, bilhassa Türkiye'de otokton halk ve medeniyeti meydana getiren halk kimlerdir. Türkler'in cihan tarihinde ve medeniyet aleminde rolleri nedir? (A. Afet İnan "Atatürk ve Tarih Tezi" Belleten, C. III, Sayı 10 (1939), s. 244-245).

Atatürk'ün bu suallerine açıklık getirmek için, Türk tarihçileri ile kongresini 1931 Temmuzunda akdetmiştir. Çalışmalarına başlamadan önce kongre üyelerine, "Bizim milletimiz derin bir maziye maliktir. Bu düşünce bizi elbette altı yedi yüz yıllık Osmanlı Türklüğü'nden, Selçuklu Türkleri'ne ve ondana evvel bu devirlerin her birine müsavi olan Türk devletlerine kavuşturur" (A. Taneri, "Fikir Adamı Atatürk ve Cumhuriyet", Tercüman, 10. XI, 1983, s. 2) ve "Büyük devletler kuran ecdadımız ve büyük şümullü medeniyete sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur" diye hitap eden Atatürk, onların daha şevkle çalışmalarını sağlamıştır. (Afet İnan, Atatürk'ün Tarih Tezi, s. 245)

Nihayet, kongre, yorucu ve heyecanlı çalışmalarını tamamlayarak Atatürk'ün yukarıda açıklanmasını istediği suallerine gereken cevapları bularak büyük öndere takdim etmiştir. Atatürk'ün Türk Tarih Tezi olarak bilinecek olan bu çalışmalar, şöyle özetlemek mümkündür. "Türk ırkının kültür yurdu Orta Asya'dır ilk çağlardan beri yüksek bir ziraat hayatına sahip olan, Orta Asya'dan doğuya, güneye, batıda Hazar Denizi'nin kuzey ve güneyine yayıldı. Gittikleri yerlere kültürlerini de götüren bu halk, yerleştikleri yerlerde yerli ahâli ile de kaynaştılar. Irak, Anadolu, Mısır ve Ege medeniyetlerini kuran ve geliştiren Orta Asyalı brakisefal ırkın temsilcileridir. Türkler'de aynı ırktan olduklarına göre, büyük bir ihtimalle bu medeniyetleri kuran insanlar (bilhassa Hititler ve Sümerler) bizim atalarımız olabilirler" (Afet İnan, Atatürk'ün Tarih Tezi, s. 245-246)

Atatürk, Türk tarihçilerine direktif vererek, yukarıdaki fikirleri ihtiva eden ve mekteplerde okutulmak üzere dört cilt öğretiminde ele alınan hususlar Osmanlılar ile Selçuklular'ın tarih ve medeniyetinden ileri gitmiyordu. Halbuki, İslâmî devirde dünyanın en büyük imparatorluklarından ikisi olan Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'ni kuran ve idare eden Türkler'in, İslâm öncesinde de aynı devlet kurma ve idare etme an'anesine sahip olmaları icap ettiği ortadadır. İslâmî devir başta olmak üzere, İslâm öncesi Türk tarihinin, "Türk milletinin askerlikte, idarede, siyasette olduğu kadaar ilimde, fende, edebiyatta, resim, musiki, mimarlık, heykeltraşlık gibi

san'atlarda ne kadar eşsiz bir istidada" sahip olduğunu Türk çocuklarının öğrenmesini istemiştir. (Tarih, İstanbul, 1934, IV, s. 259-260)

Türk tarihi hakkındaki bu hummalı çalışmaların devam ettiği sıralarda Atatürk, tarihçilerimizi sık sık ikaz ederek, "hadiselere iyice nüfuz etmelerini, lehte ve aleyhte bütün delilleri değerlendirmelerini ve tarafsız bir yorum getirmeyi prensip edinmelerini" tavsiye etmiştir. Böyle vesikalara dayalı, ilmi ve objektif araştırmalar sayesinde hakkımızdaki yanlış kanaatlerin ve peşin hükümlerin düzeltilebileceğini hatırlatan Atatürk'ün tarihçilere son tavsiyesi şunlar olmuştur: "Her şeyden evvel kendinizin dikkat ve itina ile seçeceğiniz vesikalara dayanınız. Bu vesikalar üzerinde yapacağınız tetkiklerde herşeyden ve herkesten evvel kendi insiyatifinizi ve millî süzgecinizi kullanınız." (M. İlgürel, "Atatürk ve Osmanlı Tarihi", Eylül 1973'de Türkoloji kongresinde verilen tebliğ s. 6)

Bugün ilmi tarih araştırmalarında kullanılan Tarih metodu ile Atatürk'ün Türk tarihçilerine yukarıda verdiği direktifler arasında hemen hiç fark bulunmamaktadır. Ayrıca, tarih araştırmalarında metotsuzluk olmasın diye Atatürk, bazı metot kitaplarını yabancı dillerden Türkçe'ye tercüme ettirerek tarihçilerin istifadesine sunmuştur. C.H. Longlois ve Ch Seignobos'un "Tarih Tetkiklerine Giriş" ve E. Bernheim'in "Tarih İlmine Giriş Tarih Metodu ve Felsefesi" adlı eserleri 1936 ve 1937 yıllarında neşredilmiştir. Buna rağmen Atatürk'ün Türk Tarih Tezi olarak okul kitaplarında okutulan tarihin muhteviyatı tenkit edilmekten kurtulamamıştır. Bu tenkitler niçin yapılmıştır? Türk Tarih Tezi'nin hangi noktalarına itiraz edilmiş veya tenkit edilmiştir. Bu ve buna benzer soruların mutlaka samimiyetle ele alınması icap etmektedir. Ancak o zaman hakikatleri ve büyük Atatürk'ün yapmak istediklerini anlatmak mümkün olacaktır. Atatürk'ün Tarih Tezi hakkında içte ve dışta tenkit edilen hususların başında, Osmanlı ve Selçuklu devrinden önceki Türk tarihi, bilhassa Hun, Uygur ve Göktürk devri dururken niçin İskit, Hitit ve Sümerlerle uğraşıldığı gelmektedir. Avrupa'da ve bazı yerli çevrelerde tenkit edilen bu nokta-i nazar aslında çok esaslı sebeplere dayanmaktadır:

1- Atatürk bir ihtilâl yarattı. Bu Osmanlı İmparatorluğu'nun son asırlardaki dünya görüşüne karşı meydana gelmiş bir "Reuslution"dur. Bu itibarla yeni bir ruhla techiz etmek istediği milleti için Osmanlı Tarihini örnek tutamazdı.

2- Atatürk yeni tarih tezini aynı zamanda müstevlilere karşı manevi bir müdafaa silahı olarak kullanmak üzere ortaya atmıştır. Birinci büyük harpten sonra Türk yurdunu istilâ etmek isteyen kuvvetler bazı tarihi sebepler öne sürerek hareket ettiler. Bir zamanlar Batı Anadolu'da büyük bir medeniyet kurmuş olan Yunanlılar'a "Bu topraklar sizindir" diyerek onları istilaya sevk edenler, tarihi emperyalist düşüncelere alet etmek istediler.

Türk tarihi araştırılırken Atatürk'ün arzu ettiği hususlardan biri de, Türkler'in dünya kültürüne katkılarının ortaya çıkarılması idi. 1937 Eylülünde toplanan II Tarih Kongresi bu hususta ilk bilgilerin çıkmasına yardımcı olmuştur.